

Katarzyna Zajda*

ZASOBY KAPITAŁU SPOŁECZNEGO LIDERÓW PODKARPACKICH LOKALNYCH GRUP DZIAŁANIA A ICH PARTYCYPACJA POLITYCZNA

Abstrakt. Przedmiotem rozważań w artykule jest zależność między różnymi zasobami kapitału społecznego, jakim dysponują liderzy podkarpackich lokalnych grup działania, a ich partycypacją polityczną. Do zasobów tego kapitału zaliczono: 1) zaufanie społeczne badanych, 2) ich patriotyzm lokalny, oraz 3) zaangażowanie w sieci współpracy na rzecz mieszkańców gminy. Analizowano takie wymiary partycypacji politycznej respondentów, jak: ich zachowania wyborcze, działania na rzecz kandydatów lub partii politycznej, komitetu wyborczego, zaangażowanie w funkcjonowanie samorządu terytorialnego. W opracowaniu wykorzystano część materiału empirycznego (zebranego na Podkarpaciu) w ramach projektu badawczego pt.: „Struktura i uwarunkowania kapitału społecznego lokalnych grup działania” (grant NCN nr 6996/B/H03/2011/40). W badaniu zastosowano technikę ankiety rozdawanej. Przeprowadzone analizy pozwoliły zauważyć, iż poziom zasobów kapitału społecznego badanych pozostaje w związku z poziomem dwóch (spośród trzech) wymiarów ich partycypacji politycznej.

Słowa kluczowe: partycypacja polityczna, kapitał społeczny, lokalne grupy działania.

1. Wprowadzenie

Do najczęściej podejmowanych problemów badawczych związanych z kapitałem społecznym różnych zbiorowości należą: jego struktura, uwarunkowania oraz funkcje. Literatura przedmiotu nadal dostarcza większej liczby pytań niż odpowiedzi w tym zakresie.

Nie jest jasny związek między poszczególnymi komponentami kapitału społecznego. R. P u t n a m (1995: 22) twierdzi, że:

Akcje społecznego kapitału, takie jak zaufanie, normy i sieci stowarzyszeń zwykle są samo wzmacniające i kumulują się. Dodatkowo sprzężenia zwrotne prowadzą do równowagi społecz-

* Dr, Katedra Socjologii Wsi i Miasta, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Uniwersytet Łódzki, ul. Rewolucji 1905 r. nr 41/43, 90-214 Łódź.

nej, dla której typowy jest wysoki poziom współpracy, zaufania, odwzajemniania, obywatelskiego zaangażowania i wspólnego dobrobytu.

W wielu badaniach stwierdza się dekompozycję cech kapitału społecznego, o czym piszą m.in.: D. Walczak-Duraj (2008: 186), M. Theiss i T. Żukowski (2008) lub A. Sułek¹ (2011: 283).

Podobnie niejasny jest związek między kapitałem społecznym różnych zbiorowości a poziomem ich rozwoju gospodarczego. Zgodnie z wnioskami R. Putnama (1995: 258–262), J. Colemanana (2006: 161) lub F. Fukuyamy (1997: 17), kapitał społeczny konwertuje w ekonomiczny. J. Czapiński (2011: 286, 290) twierdzi, iż zależność ta obowiązuje głównie w krajach wyżej rozwiniętych, w słabiej – ważniejszym wyznacznikiem rozwoju gospodarczego jest kapitał ludzki (mierzony przeciętną liczbą lat nauki mieszkańców). M. Herbst zauważa, że w sytuacji, kiedy kontrolowane są zasoby kapitału ludzkiego i fizycznego, kapitał społeczny nie wpływa na wzrost gospodarczy². Podkreśla jednak: „zastosowana metoda badania pozwala sformułować wnioski jedynie w stosunku do wąsko zdefiniowanego kapitału społecznego” (Herbst 2007: 199–202).

Zastanawiająca jest również relacja między kapitałem społecznym różnych zbiorowości a poziomem ich partycypacji politycznej oraz jakością demokracji. R. Putnam (1995: 157) udowodnił, że:

Tam, gdzie kwitną stowarzyszenia społeczne, gdzie obywatele interesują się sprawami społecznymi i głosują ze względu na kwestie polityczne, a nie na patronów, tam znajdujemy polityków, którzy wierzą w demokrację, a nie w społeczną czy polityczną hierarchię.

Jakość wspólnoty obywatelskiej³, w jego opinii, wpływała na sprawność instytucji przedstawicielskich⁴ (Putnam 1995: 183). Tymczasem (jeśli przyjrzeć się tylko dorobkowi polskich badaczy) można zauważyć, że związek między tymi zmiennymi nie jest oczywisty. Dla przykładu P. Starosta i M. Frykowski (na pod-

¹ Badania A. Sułki i innych autorów „Diagnozy Społecznej 2011” wykazały, że zaufanie podnosi aktywność społeczną tylko w grupie z wykształceniem wyższym, ale lekko obniża w grupie z wykształceniem podstawowym i średnim, nie ma natomiast żadnego znaczenia w grupie z wykształceniem zasadniczym zawodowym.

² Autor, badając poziom kapitału społecznego mieszkańców regionów, wykorzystuje takie zmienne, jak frekwencja wyborcza (odzwierciedlająca zaangażowanie obywateli w sprawy publiczne) oraz liczba fundacji i stowarzyszeń (przypadających na mieszkańca podregionu).

³ Wskaźnikami wspólnoty obywatelskiej były: udział w referendach, czytelnictwo gazet, głosowanie preferencyjne, liczba organizacji sportowych i kulturalnych (Putnam 1995: 147). Przyjętej koncepcji sprawności działania instytucji towarzyszyło założenie o związku między oczekiwaniami społeczeństwa, interakcjami politycznymi, procesem rządzenia, a wyborem konkretnego rozwiązania i sposobem jego wdrożenia (Putnam 1995: 22).

⁴ Autor pisze: „Zdecydowanie najważniejszym czynnikiem odpowiedzialnym za dobry rząd jest stopień, w jakim społeczne i polityczne życie w regionie zbliża się do ideału wspólnoty obywatelskiej” (Putnam 1995: 183).

stawie badań przeprowadzonych w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich województwa łódzkiego) stwierdzili, iż między różnymi typami kapitału społecznego a wzorami partycypacji politycznej istnieją mało istotne statystycznie związki⁵. Autorzy podkreślają, że: „Na podstawie braku kapitału możemy pewniej przewidywać brak zaangażowania politycznego aniżeli na podstawie obecności kapitału postawy zaangażowania politycznego” (Starosta, Frykowski 2008: 260–262). A Peisert i P. Matczak (2012: 107–108) (na podstawie badań prowadzonych na reprezentatywnej próbie gmin wiejskich, miejsko-wiejskich oraz miejskich) stwierdzili z kolei, że zależność między aktywnością społeczną obywateli (jako komponentem ich kapitału społecznego) nie zawsze współwystępuje z otwartością władz na ich partycypację. Zależność między tymi zmiennymi jest wręcz negatywna: „Im bardziej władze gminy są nastawione na partycypację, tym mniej w danej gminie funkcjonuje organizacje pozarządowych, szczególnie spółdzielni i stowarzyszeń”⁶.

2. Przedmiot badań, podstawa źródłowa przedstawionych wyników i jej charakterystyka

Przedmiotem rozważań w niniejszym artykule jest zależność między różnymi zasobami kapitału społecznego, jakim dysponują liderzy podkarpackich lokalnych grup działania, a ich partycypacją polityczną.

Organizacje te, jako partnerstwa trójsektorowe, zrzeszają reprezentantów władzy lokalnej, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych. Wszyscy oni (w różnym zakresie) mogą uczestniczyć w procesie transformacji lokalnego oblicza władzy. Aktywność w lokalnych grupach działania może skutkować wielokrotnieniem ich zasobów możliwych do wykorzystania w walce o władzę. Interesujące było podjęcie rozważań dotyczących związków między tymi zasobami, które świadczą o potencjale ich kapitału społecznego, a cechującą ich aktywnością polityczną.

Do zasobów tego kapitału zaliczono: 1) zaufanie społeczne badanych, 2) ich patriotyzm lokalny, oraz 3) zaangażowanie w sieci współpracy na rzecz mieszkańców gminy. Badając poziom zaufania społecznego liderów podkarpackich LGD, skoncentrowano się na jego trzech wymiarach, tj. na: a) zaufaniu zgeneralizowanym (przekonaniu badanych, że większości ludzi można ufać oraz ich zaufaniu do obcych osób spotykanych w różnych sytuacjach życiowych), b) zaufaniu

⁵ Autorzy wyróżnili następujące typy kapitału społecznego: obywatelski, pieniaczy, sieciowy, integracyjny oraz brak kapitału. Do wzorów partycypacji politycznej zaliczyli: partycypację wyborczą, pełną, komunalno-wyborczą oraz brak partycypacji (Starosta, Frykowski 2008).

⁶ Ponadto A. Sułek (2011: 283) zauważa, że: „Akceptacja demokracji jako zasady politycznej nie ma istotnego znaczenia dla udziału w życiu obywatelskim na poziomie lokalnym”.

do współpracowników z LGD reprezentujących różne sektory oraz c) zaufaniu do władz lokalnych gminy, którą zamieszkują. Patriotyzm lokalny członków LGD określono poprzez badanie: a) ich chęci dalszego zamieszkiwania na obszarze gminy, b) uczestnictwa w wydarzeniach związanych z promowaniem kultury lokalnej, c) gotowości do ponoszenia wydatków na jej rzecz. O zaangażowaniu badanych w sieci współpracy na rzecz mieszkańców gminy wnioskowano na podstawie ich: a) działalności w lokalnych organizacjach pozarządowych, b) przyłączania się do inicjatyw, na rzecz mieszkańców gminy, organizowanych przez inne osoby lub instytucje, c) inicjatywy w zakresie zgłaszania różnym instytucjom potrzeby realizacji jakiegos przedsięwzięcia (na rzecz społeczności lokalnej).

Partycypację polityczną określono za: Verba, Scholzman, Brady 1995: 38 jako:

aktywność, której zamiarem lub efektem jest wywieranie bezpośredniego wpływu na instytucje polityczne poprzez wypracowanie lub implementację publicznej polityki bądź pośrednio poprzez wywieranie wpływu na selekcję osób, które tę politykę tworzą.

Analizowano takie jej wymiary, jak: zachowania wyborcze, działania na rzecz kandydata lub partii politycznej, komitetu wyborczego, zaangażowanie w funkcjonowanie samorządu terytorialnego⁷.

W opracowaniu wykorzystano część materiału empirycznego zebranego (w pierwszej połowie 2012 r.) w ramach badań zrealizowanych z projektu pt.: „Struktura i uwarunkowania kapitału społecznego lokalnych grup działania” (grant Narodowego Centrum Nauki nr 6996/B/H03/2011/40). Ich obiektem były lokalne grupy działania z Podkarpacia, które wdrażały schemat II Pilotazowego programu LEADER+. Analizowano zasoby kapitału społecznego oraz poziom partycypacji politycznej członków LGD, takich jak: Subregion Magurski, Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej, Lasovia, CK Podkarpacie, PROWENT, Kraina Sanu, Dolina Strugu, Dorzecze Wisłoka, Czarnorzecko-Strzyszowska LGD.

W badaniu zastosowano technikę ankiety rozdawanej. Kwestionariusze ankiety rozprowadzono wśród uczestników walnych zebrań członków tych organizacji i/lub zebrań zarządu, rady⁸. Wypełniło je 184 respondentów. Wśród nich dominowali reprezentanci sektora społecznego (56,3% ich ogółu). W próbie zna-

⁷ Przy wyborze wymiarów partycypacji politycznej odwołano się do propozycji P. Starosty i M. Frykowskiego, którzy wśród nich wyróżnili: 1) zachowania wyborcze, 2) działania na rzecz kandydatów lub partii, 3) utrzymywanie z politykami nieformalnych kontaktów koleżeńsko-znajomościowych, 4) zaangażowanie w funkcjonowanie samorządu terytorialnego i 5) zaangażowanie wewnątrzpartyjne (S t a r o s t a, F r y k o w s k i 2008: 237–238).

⁸ Zakładano, że będzie możliwe stworzenie operatu umożliwiającego losowy dobór respondentów do badania. Z różnych względów nie było to możliwe (w wielu przypadkach uzyskano odmowę władz tych organizacji na udostępnienie stosowanych danych). Dobór badanych był w konsekwencji samorzutny (w spotkaniach uczestniczyli najaktywniejsi z nich). W związku z powyższym prezentowane wyniki dotyczą liderów tych organizacji (co zaznaczono w tytule opracowania).

lazło się 15,3% przedstawicieli sektora gospodarczego oraz 28,4% publicznego. Nieco więcej niż połowa badanych (58,6%) pełniła w lokalnych grupach działania funkcje: 1) członka zarządu (ok. 27,1% ogółu), 2) członka rady, czyli organu decyzyjnego (27,6% ogółu), oraz 3) komisji rewizyjnej (ok. 3,9% ogółu). Resztę respondentów stanowili szeregowi członkowie. Wśród ogółu badanych dominowały osoby z wykształceniem wyższym⁹ (67,2%) oraz aktywni zawodowo (71,1%). W próbie znalazło się nieco więcej mężczyzn (55,8%) niż kobiet (44,2%).

3. Analiza wybranych zasobów kapitału społecznego badanych

Pierwszym z zasobów, na jaki zwrócono uwagę, był poziom zaufania społecznego respondentów. Interesujące było po pierwsze, określenie ich poziomu zaufania zgeneralizowanego. Tłem rozważań były ostatnio przeprowadzone badania CBOS, z których wynika, że Polacy (a zwłaszcza mieszkańcy wsi) w życiu społecznym nadal są nieufni. Tylko niespełna 1/4 z nich (23%) wychodzi z założenia, że większości ludzi można ufać. Na pytanie o pozytywne nastawienie do nieznanym spotykanych w różnych sytuacjach życiowych tylko 1/3 (34%) odpowiadała, że odnosi się do nich z ufnością (*Zaufanie społeczne...* 2012: 1–2, 4).

Badani liderzy podkarpackich LGD wypadli lepiej (pod tym względem) niż ogół Polaków. Okazało się, że aż 71% z nich ufa większości ludzi. Poziom cechującego ich zaufania zgeneralizowanego nie był jednak wysoki. Deklarację zaufania w stosunku do osób obcych spotykanych w różnych sytuacjach życiowych złożyło tylko 36,7% z nich. Być może wyjaśnieniem rozbieżności między dwoma wymiarami analizowanego zaufania jest konstruowana przez nich definicja obcego, a konkretniej rozbieżność pomiędzy jej konotacją w dwóch pytaniach. W pierwszym („Czy, ogólnie rzecz biorąc, uważa Pan(i), że: 1. Większości ludzi można ufać, 2. Większości ludzi nie można ufać”) badani swoje przekonania odnoszą do niesprecyzowanego ogółu ludzi, których wcale w życiu codziennym nie muszą spotkać. W drugim („Czy ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie do osób obcych spotykanych w różnych sytuacjach życiowych”) poczucie ich zagrożenia może wzrosnąć – z tymi nieznanymi badani mogą spotkać się w rzeczywistości.

Po drugie, interesujące było ustalenie poziomu zaufania respondentów do współpracowników z LGD, zwłaszcza zaufania, jakim obdarzają siebie przedstawiciele władzy lokalnej i przedsiębiorców oraz władzy lokalnej i organizacji pozarządowych. W literaturze poruszany jest problem ich trudnych relacji. Wskazuje się, iż władze lokalne często postrzegają reprezentantów sektora gospodarczego jako wyjątkowo pragmatycznych i roszczeniowych, zainteresowanych tylko taką kooperacją, która (najlepiej w krótkim okresie) przyniosłaby im zyski. Przedsiębiorcy z kolei oczekują od władz konkretnych uregulowań finansowych

⁹ Wykształcenie podstawowe i zasadnicze zawodowe cechowało jedynie 6,7% badanych.

i tych związanych z ich obsługą w urzędzie gminy (Zajda 2012; Fedyszak-Radziewska 2000: 182). Ponadto podkreśla się, że reprezentanci sektora gospodarczego rzadziej aktywnie uczestniczą w pracach lokalnych grup działania, są obdarzani mniejszym zaufaniem niż pozostali członkowie, co nie sprzyja ich zaangażowaniu w działalność *non profit*¹⁰ (Zajda 2011).

Relacje między reprezentantami władzy lokalnej i sektora społecznego w wiejskich społecznościach lokalnych również bywają trudne. W literaturze przedmiotu nie brakuje głosów wskazujących na traktowanie liderów organizacji pozarządowych jako potencjalnych (niechcianych) konkurentów w walce politycznej (Trutkowski, Mandes 1995: 200). Ponadto podkreśla się finansowe uzależnienie wiejskich NGO od struktur samorządowych, często skutkujące traktowaniem ich jako przybudówki politycznej (Zajda 2012).

Zauważono, że badani członkowie podkarpackich LGD w wysokim stopniu ufają współpracownikom z tych organizacji. Najczęściej obdarzają zaufaniem reprezentantów sektora społecznego (96,2% ich wskazań świadczących o zaufaniu), nieco rzadziej sektora publicznego (93,4% takich wskazań). Odsetek ufających przedstawicielom sektora biznesu uznać należy za relatywnie wysoki (81,1%), choć, na tle przedstawicieli innych sektorów (pod tym względem), wypadają oni najslabiej. W najmniejszym stopniu przedsiębiorcom ufają przedstawiciele sektora publicznego (a więc m.in. władzy lokalnej). Etykieta osób pragmatycznych i nastawionych tylko na zysk jest również przypisywana tym z nich, którzy przystąpili do LGD.

Tabela 1. Zależność między sektorem reprezentowanym przez badanych a ich zaufaniem do przedstawicieli trzech sektorów w LGD

Sektor reprezentowany przez respondentów	Odsetek badanych ufających reprezentantom sektora (N = 183)		
	publicznego	społecznego	gospodarczego
Publiczny	95,0	97,6	71,4
Gospodarczy	91,3	86,4	90,5
Społeczny	94,0	98,8	84,5

Źródło: opracowanie własne.

W badaniu uwagę skoncentrowano również na deklaracjach respondentów dotyczących zaufania, jakim obdarzają władze lokalne. Z jednej strony – jak wynika z ostatnich analiz CBOS – ok. 3/5 Polaków ma zaufanie do władz lokalnych

¹⁰ Ponadto w ostatnich badaniach CBOS odnotowano, że Polacy są wyraźnie podzieleni w opiniach na temat partnerów biznesowych. Prawie tyle samo wyznaje zasadę, że zaufanie w interesach na ogół się opłaca (38%), co opowiada się za zachowywaniem ostrożności i twierdzi, że zaufanie w tej dziedzinie na ogół źle się kończy (37%) (*Zaufanie społeczne...* 2012: 2–3).

swojego miasta lub gminy (58%) (*Zaufanie społeczne...* 2012: 12), z drugiej – historia realizacji podejścia LEADER w Polsce uwypukla problem municypalizacji LGD przez te instytucje¹¹. Poziom zaufania, jakim respondenci obdarzali władze lokalne gminy okazał się wysoki (taką deklarację złożyło 77% z nich)¹². Nie przesądza jednak o tym, iż w partnerstwach, których są członkami nie występuje zjawisko municypalizacji (jego nasilenie może być niewielkie lub może spotykać się ze społeczną aprobatą). Stanowi natomiast informację o relatywnie wysokim poziomie legitymizacji władzy lokalnej.

Skonstruowano syntetyczny indeks zaufania społecznego cechującego badanych o wartościach od 0 (oznaczającego poziom niski) do 2 (oznaczającego poziom wysoki)¹³. Nieco mniej niż połowa (47,5%) liderów podkarpackich lokalnych grup działania cechowała się średnim poziomem zaufania społecznego. Prawie co trzeciemu z ich (32,8%) przypisano najwyższą jego wartość.

Drugim z analizowanych zasobów kapitału społecznego badanych był ich patriotyzm lokalny. Około 90% respondentów zadeklarowało, iż gdyby miało możliwość zamieszkania tam, gdzie zechcą, pozostałoby tu, gdzie obecnie, 79% przed przystąpieniem do LGD brało udział w wydarzeniach związanych z promowaniem kultury lokalnej, a 73% zadeklarowało gotowość ponoszenia nakładów finansowych na rzecz jej wspierania. Syntetyczny indeks patriotyzmu lokalnego również przybrał wartość od 0 do 2, jednak jego wysoki poziom (w tym przypadku) przypisano tylko tym respondentom, którzy jednocześnie zadeklarowali chęć dalszego zamieszkiwania na obszarze gminy, uczestnictwo w wydarzeniach związanych z promowaniem kultury lokalnej oraz gotowość

¹¹ Zjawisko określane mianem municypalizacji lub kolonizacji LGD przez władze lokalne nie jest tylko specyfiką polskich lokalnych grup działania. Posiada wiele obliczy, wśród których można wyróżnić: a) nadmierny wpływ władz na konstrukcję dokumentów strategicznych dla LGD (zob. Furmankiewicz, Królikowska 2010: 86) oraz na proces podejmowania decyzji dotyczących alokowania pozyskanych środków (zob. Knieć 2007: 18–19), b) „uspołecznienie” LGD rozumiane jako znaczący udział w ich składzie osób fizycznych reprezentujących sektor społeczny faktycznie będących przedstawicielami sektora publicznego (por. Knieć 2010: 5). Jak zauważają M. Halamska, S. Michalska, R. Spiewak (2010: 112), w polskich partnerstwach często ma miejsce swoista ekwilibrystyka. Będąc sekretarzem gminy, można być delegowanym do rady LGD z ramienia klubu sportowego (a będąc członkiem rady gminy stać się reprezentantem sektora gospodarczego na skutek delegacji przez gospodarstwo rolne żony).

¹² Dla porównania, organizacjom pozarządowym z terenu gminy ufało 84% badanych, zaś lokalnym przedsiębiorcom niespełna 60% z nich.

¹³ W celu budowy indeksu zaufania, jego zmienne składowe poddano transformacji. Przypisano im wartości 1 – w przypadku kiedy badany deklarował zaufanie w stosunku do: ogółu ludzi, nieznanym spotkanych w różnych sytuacjach życiowych, a także współpracowników z LGD oraz władz lokalnych, oraz 0 – w przypadku deklaracji świadczących o braku takiego zaufania. Następnie stworzono zmienną syntetyczną, która przybrała wartości od 0 do 6. Zdecydowano (na podstawie rozkładu zmiennej), że wartości 0, 1, 2 świadczą o niskim poziomie zaufania społecznego badanych, 3 i 4 – o poziomie średnim, zaś 5, 6 – o poziomie wysokim.

ponoszenia wydatków na jej rzecz¹⁴. Przy takich założeniach okazało się, iż najwyższym poziomem zmiennej cechuje się 33% badanych, średnim – 46%, niskim – ok. 20%. Poziom patriotyzmu lokalnego liderów podkarpackich lokalnych grup działania może mieć związek z poziomem ich partycypacji politycznej – identyfikacja lokalna może wpływać nie tylko na zachowania wyborcze, ale również inne wymiary zaangażowania politycznego.

Trzecim z zasobów kapitału społecznego respondentów było ich zaangażowanie w formalne i nieformalne działania społeczne. Zwrócono uwagę (po pierwsze) na ich członkostwo w organizacjach pozarządowych (innych niż LGD¹⁵). Okazało się, że zrzeszona w nich była połowa badanych. Po drugie, zbadano ich zaangażowanie w różne inicjatywy na rzecz mieszkańców gminy organizowane przez inne osoby lub instytucje. Deklarowała je połowa z nich. Po trzecie, analizowano zgłaszanie przez respondentów potrzeby realizacji jakiegoś przedsięwzięcia (na rzecz społeczności) różnym instytucjom lokalnym. Taką aktywność wykazywał co trzeci z nich. Podobnie jak poprzednio zbudowano indeks zaangażowania liderów podkarpackich LGD w działania społeczne. Przybrał on wartości od 0 do 2¹⁶. Jego najwyższy poziom cechował 13,7% ich ogółu, średni – 47,5%, najniższy – 38,8%.

4. Analiza wybranych wymiarów partycypacji politycznej badanych

Zachowania polityczne liderów podkarpackich LGD różniły się pod względem wielkości zasobów, jakie angażowali, by je podejmować. Najmniejszych wymagało uczestnictwo w wyborach lokalnych. Brali w nich udział prawie wszyscy z nich (91,8%)¹⁷.

W przygotowywaniu kampanii wyborczej lub w pracach na rzecz kandydata albo jakiejś partii/komitetu wyborczego uczestniczyło prawie 3/5 badanych

¹⁴ Procedura budowy indeksu wyglądała podobnie. Zmienne składowe poddano transformacji. Przybrały one wartości 0 (w przypadku kiedy badany deklarował chęć zmiany miejsca zamieszkania, brak uczestnictwa w wydarzeniach związanych z promowaniem kultury lokalnej i brak gotowości do jej finansowego wspierania) i 1 (w przypadku odmiennych deklaracji). Utworzono zmienną syntetyczną, która przybrała wartości od 0 do 3. Na podstawie jej rozkładu uznano, że wartości 0 oraz 1 świadczą o niskim poziomie zmiennej, 2 – o średnim jej poziomie, zaś 3 – o poziomie wysokim.

¹⁵ Respondentów pytano o przynależność do organizacji pozarządowych przed przystąpieniem do lokalnych grup działania.

¹⁶ Zmienna syntetyczna (zaangażowanie badanych w formalne i nieformalne działania społeczne) przybrała wartości od 0 do 3. Przyjęto, że wartość 0 świadczy o niskim jej poziomie, wartości 1 i 2 o poziomie średnim, zaś wartość 3 o poziomie wysokim. Na podstawie jej rozkładu dokonano transformacji przypisując jej wartości 0–2.

¹⁷ W ostatnich wyborach prezydenckich brało udział 77,5% badanych, w wyborach parlamentarnych 75,8% ich ogółu.

(59%)¹⁸. Ich partycypacja w tego rodzaju działaniach okazała się więc znacząca. Cechowała nie tylko reprezentantów sektora publicznego. Aktywni w tym zakresie (w podobnym stopniu) byli również przedstawiciele sektora społecznego. Tego rodzaju zachowania nie były również obce przedsiębiorcom.

Tabela 2. Zależność między sektorem reprezentowanym przez badanych a podejmowaniem przez nich działań na rzecz kandydatów lub partii, komitetu wyborczego

Sektor reprezentowany przez respondentów	Odsetek badanych podejmujących lub niepodejmujących działania na rzecz kandydatów lub partii, komitetu wyborczego (N = 184)	
	tak	nie
Publiczny	62,0	38,0
Gospodarczy	44,4	55,6
Społeczny	60,6	39,4

Źródło: opracowanie własne.

W przeszłości 54,9% badanych zastanawiało się nad kandydowaniem w wyborach lokalnych (z czego 25,6% rozważało możliwość objęcia funkcji wójta, burmistrza)¹⁹. W niemal identycznym stopniu funkcją tą byli zainteresowani reprezentanci sektora publicznego (spośród których 56% było zainteresowana podjęciem takiej aktywności), gospodarczego i społecznego (odpowiednio 55,6 i 54,1% zainteresowanych).

Pytani o motywację takich deklaracji respondenci (którzy udzielili odpowiedzi na zadane im pytanie otwarte) wskazywali na: a) chęć działania na rzecz mieszkańców gminy: „Chciałam zrobić coś dobrego dla społeczeństwa, w którym żyję”, „Kandydowałam, aby zmienić rzeczywistość wokół siebie”, „Mam szansę zmienić swoją małą ojczyznę” (w sumie 17 wypowiedzi), b) chęć wykorzystania zasobów, jakimi dysponują lub ich zwiększenia: „Mam przeświadczenie, że posiadam odpowiednie kompetencje”, „Mam znaczne poparcie społeczne”, „Chcę mieć wpływ na lokalne sprawy” (w sumie 16 wypowiedzi).

Niższy odsetek badanych (43,6%) zadeklarował, że zmieniliby coś w sposobie funkcjonowania obecnej władzy lokalnej²⁰. Zmian chcieliby dokonać (w podob-

¹⁸ Tego rodzaju prace wykonywało prawie 65% tych respondentów, którzy w przeszłości sprawowali funkcję wójta (burmistrza), radnego lub sołtysa. Wynik ten wydaje się zaniżony (trudno przypuszczać, że ci respondenci, którzy sprawowali takie funkcje, nie włączali się we własne kampanie wyborcze).

¹⁹ Co ciekawe, nie wszyscy badani wykazywali zainteresowanie polityką w stopniu dużym i bardzo dużym (taką deklarację złożyło 61,6% z nich). Należy dodać, że wśród liderów podkarpackich LGD nie ma takich, którzy zadeklarowali brak zainteresowania polityką w ogóle.

²⁰ Być może niektórzy spośród rozważających kandydowanie dziś sprawują funkcje publiczne i uważają, że robią to dobrze (innymi słowy nie są zainteresowani krytyką władzy).

nym stopniu) reprezentanci zarówno sektora społecznego, gospodarczego, jak i publicznego²¹, głównie ci, którzy zadeklarowali, że nie ufają jej reprezentantom (ok. 77% z nich). Uzasadniali oni swoją opinię w różny sposób. Najliczniejsza ich część (w sumie 16 badanych) wskazała na potrzebę otworzenia się władz lokalnych na dialog z mieszkańcami gminy: „Potrzebna jest współpraca ze społecznością lokalną, dialog”, „Zmieniłbym poziom i jakość komunikacji z ludźmi”, „Potrzebny jest większy kontakt z obywatelem, instytucjami, organizacjami pozarządowymi”. Konieczność poszerzenia celów obieranych przez władze lokalne o nowe, dodatkowe podkreśliło 7 respondentów. Dla przykładu stwierdzali oni, że: „Potrzebna jest większa dbałość o kulturę, dziedzictwo historyczne”, „Należy wprowadzić preferencje dla przedsiębiorców”, „Dążyłbym do budowy społeczeństwa obywatelskiego”. Nieliczni (5 osób) wysuwali argumenty personalne w stosunku do przedstawicieli władzy lokalnej: „Wójt powinien być bardziej samodzielny. Rada gminy nie powinna nim sterować”, „Przygotowanie merytoryczne [obecnej władzy – K.Z.] do pełnienia funkcji w samorządzie jest w 90% znikome”, „Konieczne jest wyeliminowanie prywaty”. Tylko 4 badanych wskazało na potrzebę wprowadzenia zmian organizacyjnych w urzędzie gminy lub w sposobie sprawowania władzy: „Należy usprawnić pracę”, „Konieczne jest ograniczenie biurokracji i sprawozdawczości”. A zatem, władzę lokalną krytykowali głównie ci respondenci, którzy deklarowali brak zaufania w stosunku do niej. Argumenty, które podnosili, nie były formułowane *ad personam*, co pozwala przypuszczać, iż spory lokalne będą miały w większym stopniu charakter merytoryczny.

Uczestnictwo respondentów w pracach samorządu wymagało od nich zaangażowania największych zasobów. Przed przystąpieniem do LGD niespełna połowa z nich (46,9%) pełniła funkcję radnego, sołtysa lub wójta (burmistrza). Co ciekawe, ci badani (w podobnym zakresie) reprezentują dziś w LGD sektor publiczny, gospodarczy i społeczny. Nie musi to świadczyć o faktycznym zainteresowaniu reprezentantów lokalnych NGO i przedsiębiorców partycypowaniem we władzy lokalnej. Powyższe wyniki równie dobrze mogą stanowić przesłankę do wnioskowania o wcale niemałym poziomie municypalizacji podkarpackich LGD, którego jednym z wymiarów jest ukrywanie się pod szyldem sektora społecznego i gospodarczego faktycznych reprezentantów władzy lokalnej. Niemniej jednak kooperacja liderów tych organizacji nie oznacza braku współzawodnictwa między nimi, którego stawką jest utrzymanie lub zmiana politycznego *status quo*.

²¹ Taką deklarację złożyło 40% przedstawicieli sektora publicznego, 44,4% sektora gospodarczego oraz 47,4% sektora społecznego.

5. Zależności między wybranymi zasobami kapitału społecznego badanych a poziomem ich partycypacji politycznej

Poziom zaufania społecznego respondentów w zasadzie nie różnicował ich aktywności w wyborach samorządowych²². Wykazywała ją zdecydowana większość z nich niezależnie od tego, czy dysponowała niskim, średnim, czy wysokim poziomem tego zasobu.

Tabela 3. Zależność między zaufaniem społecznym badanych a wymiarami ich partycypacji politycznej (w %)

Poziom zaufania społecznego badanych	Uczestnictwo badanych w ostatnich wyborach samorządowych		Wykonywanie przez badanych pracy na rzecz kandydata albo jakiejś partii politycznej, komitetu wyborczego		Zaangażowanie badanych w prace samorządu	
	0 – nie wykazuje	1 – wykazuje	0 – nie wykazuje	1 – wykazuje	0 – nie wykazuje	1 – wykazuje
0 – niski	13,9	86,1	50,0	50,0	69,4	30,6
1 – średni	8,0	92,0	47,1	52,9	67,8	32,2
2 – wysoki	5,0	95,0	26,7	73,3	51,7	48,3

Źródło: opracowanie własne.

Zaufanie społeczne różnicowało drugi i trzeci z wyszczególnionych wymiarów partycypacji politycznej badanych. Osoby cechujące się jego wysokim poziomem częściej wykonywały prace na rzecz kandydatów lub partii politycznej, komitetu wyborczego. Częściej także angażowały się w prace samorządu (odgrywając rolę radnych, wójtów, burmistrzów lub sołtysów).

Drugi z wyszczególnionych zasobów kapitału społecznego badanych – ich patriotyzm lokalny – nie różnicował ich uczestnictwa w ostatnich wyborach samorządowych. Wpływał natomiast na wykonywanie przez nich prac na rzecz kandydata lub partii politycznej, komitetu wyborczego – częściej były one podejmowane przez osoby cechujące się średnim i wysokim jego poziomem. Takie osoby częściej również angażowały się w prace samorządu lokalnego.

Aktywność społeczna badanych również nie różnicowała ich uczestnictwa w wyborach samorządowych. Jej wysoki poziom sprzyjał jednak ich zaangażowaniu w prace na rzecz kandydata lub partii politycznej, komitetu wyborczego.

²² Sposób doboru respondentów nie był losowy, w związku z czym nie jest uprawnione posługiwanie się współczynnikami statystycznymi do określenia zależności między poszczególnymi zmiennymi. W opracowaniu omawiane są tylko kierunki zależności między nimi.

Osoby aktywne społecznie w największym stopniu częściej również uczestniczyły w pracach samorządu lokalnego.

Tabela 4. Zależność między poziomem patriotyzmu lokalnego badanych a wymiarami ich partycypacji politycznej (w %)

Poziom patriotyzmu lokalnego badanych	Uczestnictwo badanych w ostatnich wyborach samorządowych		Wykonywanie przez badanych pracy na rzecz kandydata albo jakiejś partii politycznej, komitetu wyborczego		Zaangażowanie badanych w prace samorządu	
	0 – nie wykazuje	1 – wykazuje	0 – nie wykazuje	1 – wykazuje	0 – nie wykazuje	1 – wykazuje
0 – niski	5,3	94,7	55,0	45,0	81,6	18,4
1 – średni	7,0	93,0	38,1	61,9	57,1	42,9
2 – wysoki	12,0	89,0	36,1	63,9	59,0	41,0

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 5. Zależność między poziomem aktywności społecznej badanych a wymiarami ich partycypacji politycznej (w %)

Poziom aktywności społecznej badanych	Uczestnictwo badanych w ostatnich wyborach samorządowych		Wykonywanie przez badanych pracy na rzecz kandydata albo jakiejś partii politycznej, komitetu wyborczego		Zaangażowanie badanych w prace samorządu	
	0 – nie wykazuje	1 – wykazuje	0 – nie wykazuje	1 – wykazuje	0 – nie wykazuje	1 – wykazuje
0 – niski	8,5	91,5	45,0	55,0	74,6	25,4
1 – średni	8,0	92,0	43,7	56,3	62,1	37,9
2 – wysoki	8,0	92,0	20,0	80,0	32,0	68,0

Źródło: opracowanie własne.

6. Wnioski

Przeprowadzone analizy pozwalają stwierdzić, że badani liderzy podkarpackich lokalnych grup działania dysponowali przede wszystkim takimi zasobami kapitału społecznego, jak zaufanie oraz lokalny patriotyzm. Ich poziom partycypacji politycznej należy ocenić jako relatywnie wysoki: większość (91,8%)

uczestniczyła w ostatnich wyborach samorządowych, 59% wykonywała pracę na rzecz kandydata lub partii politycznej/komiteu wyborczego, prawie 47% członków tej zbiorowości w przeszłości było zaangażowanych w prace samorządu lokalnego. Świadczy to o tym, że te organizacje zrzeszają osoby nie tylko w większym stopniu (na tle mieszkańców wsi) aktywne społecznie, ale również politycznie. To spośród nich rekrutowały się i będą rekrutować lokalne elity władzy. Dziś trudno odpowiedzieć na pytanie o to, w jakim zakresie pojawienie się lokalnych grup działania wzmocniło pozycję przedstawicieli sektora społecznego i gospodarczego na lokalnej scenie politycznej? Na ile są to struktury odtwarzające lokalne powiązania, na ile zaś takie, które powodują ich przededefiniowanie? Z jednej strony reprezentanci trzech sektorów w podobnym stopniu wykonywali pracę na rzecz kandydata lub partii politycznej/komiteu wyborczego (również w podobnym byli zainteresowani kandydowaniem w wyborach). Z drugiej jednak, osoby, które pełniły funkcję wójtów, burmistrzów, radnych lub sołtysów dziś reprezentują w lokalnych grupach działania nie tylko sektor publiczny, ale również gospodarczy i społeczny. Innymi słowy wyjaśnieniem dla relatywnie wysokiego poziomu partycypacji politycznej członków organizacji pozarządowych i przedsiębiorców zrzeszonych w lokalnych grupach działania może być zjawisko ich municypalizacji.

Przeprowadzone analizy pozwoliły również zauważyć, że między zasobami kapitału społecznego badanych a dwoma wymiarami ich partycypacji politycznej istnieją zależności. Sposób doboru próby nie umożliwił weryfikacji poziomu ich istotności statystycznej ani siły związku między nimi. Kierunek zależności jest jednak czytelny. Wysoki poziom zaufania społecznego, aktywności społecznej oraz średni i wysoki poziom patriotyzmu lokalnego sprzyjają wykonywaniu prac na rzecz kandydata, partii politycznej, komiteu wyborczego, jak również zaangażowaniu w funkcjonowanie samorządu lokalnego.

Bibliografia

- Coleman J. (2006), *Perspektywa racjonalnego wyboru w socjologii ekonomicznej*, [w:] *Współczesne teorie socjologiczne*, A. Jasińska-Kania, L. Nijakowski, J. Szacki, M. Ziółkowski (red.), Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa, s. 145–163.
- Czapiński J. (2011), *Kapitał społeczny*, [w:] *Diagnoza społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków*, J. Czapiński, T. Panek (red.), Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa, s. 284–292.
- Fedyś A., Radziejowska B. (2000), *Przedsiębiorcy (właściciele firm) i ich rola w społecznościach wiejskich*, [w:] *Rozwój przedsiębiorczości na terenach wiejskich wschodniego i zachodniego pogranicza*, M. Kłodziński, A. Rosner (red.), IRWiR PAN, Warszawa, s. 174–191.
- Fukuyama F. (1997), *Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Wrocław.
- Furmankiewicz M., Królikowska K. (2010), *Partnerstwa terytorialne na obszarach wiejskich w Polsce w latach 1994–2006*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, Wrocław.

- Halamska M., Michalska S., Śpiewak R. (2010), *LEADER w Polsce. Drogi implementacji programu*, „Wieś i Rolnictwo”, vol. 149, nr 4, s. 104–119.
- Herbst M. (2007), *Wpływ kapitału ludzkiego i społecznego na (krótkookresowy) wzrost gospodarczy w polskich podregionach*, [w:] *Kapitał ludzki i kapitał społeczny a rozwój regionalny*, M. Herbst (red.), Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa, s. 166–202.
- Knieć W. (2007), *Władza w LGD*, „Kwartalnik LEADER+”, nr 4, (FAPA, FAOW, CDR, KRiR, Warszawa), s. 18–20.
- Knieć W. (2010), *Partnerstwa lokalne w Polsce – kondycja, struktura, wyzwania. Raport badawczy*, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków–Toruń.
- Peisert A., Matczak P. (2012), *Aktywność lokalnej wspólnoty politycznej a modele partycypacji*, [w:] *Dyktat czy uczestnictwo? Diagnoza partycypacji publicznej w Polsce*, A. Olech (red.), Instytut Spraw Publicznych, Warszawa, s. 103–120.
- Putnam R. (1995), *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Społeczny Instytut Wydawniczy „Znak”, Fundacja im. Stefana Batorego, Kraków–Warszawa.
- Starosta P., Frykowski M. (2008), *Typy kapitału społecznego i wzory partycypacji obywatelskiej w wiejskich gminach centralnej Polski*, [w:] *Kapitały ludzkie i społeczne a konkurencyjność regionów*, M. Szczepański, K. Bierwiazczonk, T. Nawrocki (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, s. 231–263.
- Sulek A. (2011), *Doświadczenie, działania dla społeczności i kompetencje obywatelskie*, [w:] *Diagnoza społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*, J. Czapiński, T. Panek (red.), Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa, s. 278–283.
- Theiss M., Żukowski T. (2008), *Stowarzyszeniowo-obywatelski kapitał społeczny. Komunikat z badań CBOS*, wrzesień, Warszawa.
- Trutkowski C., Mandes S. (2005), *Kapitał społeczny w małych miastach*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa.
- Verba S., Scholzman K., Brady H. (1995), *Voice and Equality: Civic Voluntarism in America Politics*, Harvard University Press, Cambridge.
- Walczak-Duraj D. (2008), *Zaufanie i kapitał społeczny kobiet wiejskich*, [w:] *Diagnoza sytuacji społeczno-zawodowej kobiet wiejskich w Polsce*, J. Krzyszkowski (red.), Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa, s. 165–192.
- Zajda K. (2011), *Nowe formy kapitału społecznego wsi. Studium przypadku łódzkich lokalnych grup działania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Zajda K. (2013), *Władza lokalna, organizacje pozarządowe i przedsiębiorcy – współdziałanie na rzecz rozwoju wsi. Studium przypadku gmin wiejskich powiatu radomszczańskiego*, „Samorząd Terytorialny”, vol. 267, nr 3, s. 10–20.
- Zaufanie społeczne. Komunikat z badań. BS/33/2012* (2012), A. Cybulska, CBOS, Warszawa.

Katarzyna Zajda

THE RESOURCES OF SOCIAL CAPITAL OF THE LOCAL ACTION GROUPS' LEADERS FROM PODKARPACIE REGION AND THEIRS POLITICAL PARTICIPATION

Summary. The aim of the article is to analyze the relation between different resources of social capital of the local action groups' leaders (from Podkarpacie region) and theirs political parti-

icipation. Among the resources there are: 1) social trust of respondents, 2) theirs local patriotism and 3) theirs involvement in the networks of cooperation for the benefit of rural areas' inhabitants. Such types of the respondents' political participation as: theirs election behaviors, actions for the benefit of particular candidates or political party, elections committee and theirs involvement in local government were analyzed. In this article the author used a part of empirical material (from Podkarpackie region), which was collected during the research (undertook in the first part of 2012) entitled 'The structure and conditions of local action groups' social capital' (Nation Science Centre grant no: 6996/B/H03/2011/40). In the research the technique of collected survey was used. The analyses let to observe that the level of social capital' resources typical for respondents was related to the two (of three) types of theirs political participation.

Keywords: political participation, social capital, local action groups.